

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-615-7-8>

**ADMISSIBILITY OF EVIDENCE WHEN ESTABLISHING THE
FACT OF BIRTH OR DEATH OF A PERSON IN THE
TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORY OF UKRAINE**

**ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ФАКТУ
НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ ОСОБИ НА ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

Koroied S. O.

*Doctor of Juridical Sciences, Professor,
acting president
Scientific Institute of Public Law
Kyiv, Ukraine*

Короєд С. О.

*доктор юридичних наук, професор,
виконуючий обов'язки президента
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна*

В своїх попередніх публікаціях ми неодноразово зупинялись на проблемі здійснення (неможливості) державної реєстрації актів цивільного стану та отримання свідоцтва державного (українського) зразка про народження або смерть особи на тимчасово окупованій території України (далі – ТОТ). І хоча Планом заходів реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 р. № 1171-р, й було передбачено напрацювання механізмів щодо запровадження адміністративної позасудової процедури визнання фактів народження та смерті осіб на ТОТ, проте станом на сьогодні така процедура ще відсутня, тому судова форма стала єдиним механізмом юридичного оформлення народження та смерті особи на ТОТ, яку було запроваджено ще згідно із Законом від 4 лютого 2016 року № 990-VIII, шляхом встановлення в судовому порядку факту народження або смерті особи на ТОТ. В таких справах рішення суду фактично замінює собою медичний документ державного (українського) зразка про підтвердження народження або смерті особи (як єдину підставу для проведення державної реєстрації народження або смерті в органах державної реєстрації актів цивільного стану України) [1, с. 106].

Водночас дані (відомості), на підставі яких суд має встановити факт народження або смерті, встановлюються на підставі доказів (письмових, речових і електронних доказів; висновків експертів; показань свідків), поданих учасниками справи або витребуваних судом

(в окремому провадженні з метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази). При цьому такі докази мають бути “допустимими” (ст.ст. 76, 13, 294, 78 ЦПК України). Адже при використанні недопустимого доказу (в розумінні ч. 1 ст. 78 ЦПК України) є всі підстави стверджувати, що такий доказ юридично не існує, а відтак й суттєві для справи обставини, які такий доказ підтверджує, є нез'ясованими і недоведеними.

Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» встановлено, що будь-які органи, їх посадові та службові особи на ТОТ та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження, смерті, реєстрації (розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території, які додаються до заяви про державну реєстрацію відповідного акта цивільного стану.

Як роз'яснив Верховний Суд, при встановленні факту народження або смерті на ТОТ суди повинні надавати оцінку документам, поданим заявником на підтвердження такого факту, в тому числі і документам, виданим органами та установами самопроголошених утворень, розташованих на окупованих територіях. При цьому суди можуть застосовувати загальні принципи («Намібійські винятки»), сформульовані в рішеннях Міжнародного суду ООН та ЄСПЛ, у контексті як мінімум “реєстрації народжень, смертей і шлюбів”, на основі документів, виданих закладами, що знаходяться на окупованій території, у сукупності з іншими доказами, для встановлення можливих фактів, оскільки встановлення цих фактів має істотне значення для реалізації прав громадян України. При цьому Верховний Суд вважає, що при наданні оцінки таким доказам судам необхідно враховувати, що подання сторонами доказів, які безпосередньо і достовірно підтверджують факт народження/смерті особи на ТОТ, є одними із основних в категорії справ про встановлення факту народження/смерті особи/військово-службовця на території, на якій введено воєнний стан, або на ТОТ. Такими доказами можуть бути: письмові докази; речові докази, у тому числі звуко- і відеозаписи; висновки експертів; копії лікарського свідоцтва/довідки; показання свідків, що можуть підтвердити ті обставини, на які посилається заявник; документи, видані органами на непідконтрольних територіях; акти, сповіщення; дані, отримані з відритих джерел; заяви до правоохоронних органів тощо [2, с. 23–24, 50–51].

Зрозуміло, що документи, які видані на ТОТ, оформлюються російською мовою. У зв'язку з цим у суду під час оцінки доказів може виникнути питання щодо недопустимості відповідного письмового доказу без належно оформленого (нотаріально засвідченого) перекладу документу на державну (українську) мову. В цьому аспекті Верховний Суд вважає, що враховуючи специфіку розгляду справ в порядку окремого провадження, зокрема особливу роль суду при з'ясуванні обставин справи; об'єктивних складнощів, які можуть виникнути у заявників при наданні доказів для встановлення факту народження/смерті на ТОТ, суди мають зважати на вказані обставини та, керуючись завданням цивільного судочинства, уникати спрощеного та формального підходу при вирішенні таких справ [2, с. 52]. Варто погодитись із таким підходом, адже Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» надає відповідні гарантії мешканцям ТОТ і забезпечує здійснення їхніх прав поза межами ТОТ, визначаючи спеціальний судовий процесуальний порядок встановлення фактів народження/смерті на ТОТ, які в силу факту свого проживання на ТОТ або в силу неможливості отримати відповідні документи на ТОТ, вже зазнають обмежень в доступі до правосуддя.

Тому визнаючи перебування ТОТ під окупацією Російської Федерації, мешканці зазначеної території мають законні сподівання того, що отримані ними на ТОТ документи, оформлені російською мовою, будуть прийняті в суді без їх перекладу на державну (українську) мову. У зв'язку з цим, при розгляді судом справ зазначеної категорії доцільно було б запровадити правове регулювання, наприклад, за аналогією зі ст. 79 Закону України «Про нотаріат» (нотаріус засвідчує вірність перекладу документа з однієї мови на іншу, якщо він знає відповідні мови). І якщо тільки суддя не володіє мовою, якою оформлені документи, видані на ТОТ, то лише тоді на підставі ч. 2 ст. 294 ЦПК України буде розумним за власною ініціативою суду витребувати у заявника переклад таких документів на державну (українську) мову.

Література:

1. Короед С. О. Визначення судом походження дитини при встановленні факту її народження на тимчасово окупованій території: проблеми теорії і практики цивільного судочинства. *Держава і право* : Збірник наукових праць. *Юридичні і політичні науки*. 2021. Вип. 89. С. 103–114.

2. Огляд судової практики розгляду цивільних справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, під час дії воєнного стану (коментований) / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи

Касаційного цивільного суду / відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, к.ю.н. О. В. Білоконь, суддя ВС у КЦС, к.ю.н. О. М. Ситнік. Київ, 2025. 134 с. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KCS_fakt_voen_stan.pdf

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-615-7-9>

THE UNIQUENESS OF THE STAGES OF THE CIVIL MOVEMENT

УНІКАЛЬНІСТЬ СТАДІЙНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО РУХУ

Perunova O. M.

*Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Accounting and Auditing
Kharkiv National Automobile and
Highway University
Kharkiv, Ukraine*

Перунова О. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і
оподаткування
Харківського національного
автомобільно-дорожнього
університету
м. Харків, Україна*

Реалізуючи верховенство права в цивільному процесі, цивільне судочинство у своїй діяльності базується і складається з певних етапів цивільного процесу, які характеризуються згідно законодавства притаманним їм характеристикам по організації і застосуванню нормативних правил, які є обов'язковими для всіх учасників судового розгляду.

Як зазначає Комаров В. В., регламентація процесуальної діяльності не обмежується тільки визначенням загального порядку цивільного судочинства за самостійними стадіями. Особливість правового регулювання цивільних процесуальних відносин полягає і в тому, що правовій регламентації підлягає кожна окрема процесуальна дія суду, який здійснює правосуддя, кожна процесуальна дія учасника цивільного процесу (позивача, відповідача, свідків тощо). Цивільне процесуальне законодавство передбачає, які процесуальні дії в цивільному процесі допускаються, яка послідовність здійснення процесуальних дій суб'єктами процесуальної діяльності, а також обов'язкове документальне їх оформлення у відповідних процесуальних актах-документах (рішеннях, протоколах тощо) [1, с. 18].

Механізм стадійного руху цивільної справи, взаємозв'язку процесуальних дій суб'єктів процесуальної діяльності та їх документальне оформлення складає цивільний процес (цивільне судочинство) як